

Kommunikation og demokratisering indenfor det fængselsmæssige område

Konklusioner fra den 4. konference for chefer
for fængselsadministration, 1973*)

Beskrivelse af udtrykket „demokratisering“.

Rene organisationsmodeller eksisterer ikke i praksis. Ingen kan sige, at han i en af sine institutioner har en rent autokratisk ledelsesmodel, så lidt som nogen kan hævde at have opnået en rent demokratisk organisationsmodel. Enhver autoritær organisation fremviser en vis grad af demokratisering, medens en demokratisk model altid indeholder visse autoritære træk. Så man vil altid se en ledelsesform, der ligger et sted imellem disse to yderpunkter. Man kan anvende udtrykket en autokratiseringsproces om en ændring hen imod den rene autokratiske model, medens en bevægelse i retning af den rene demokratiske model kan kaldes en demokratiseringsproces. Demokratisering må således ikke forveksles med begrebet demokrati.

Almindelige synspunkter.

I drøftelserne vedrørende demokratiseringsprocessen måtte man se på spørgsmålet om, hvor langt processen kunne føres indenfor vore egne områder, og hvilke betingelser der først skulle opfyldes.

For det første konkluderedes, at demokratiseringen i en kriminalanstalt må være i overensstemmelse med den almindelige opfattelse om demokratisering i det pågældende land og hænge sammen med landets kulturelle baggrund. Man må imidlertid gøre sig klart, at der overalt i de forskellige samfund er et voksende krav om medindflydelse og engagement, som fængselsadministrationen ikke kan isolere sig fra.

For det andet må demokratiseringen i en kriminalanstalt i det mindste gå så vidt, at man sikrer de indsatte de grundlæggende menneskerettigheder, og at den indsatte værdighed som menneske bliver respekteret.

*) På initiativ af „International Penal and Penitentiary Foundation“ afholdtes i Oxford i dagene 23.—28. september 1973 den 4. konference for chefer for fængselsadministration. Mødets hovedemne var „Kommunikation og demokratisering indenfor det fængselsmæssige område“. Chefen for den hollandske fængselsadministration, P. *Allewijn*, der var mødets generalrapportør, har formuleret de almindelige konklusioner, der gengives på disse sider. Oversættelsen er foretaget af Direktoratet for Kriminalforsorgen.

Demokratisering indenfor institutionen.

a. Beskrivelse.

Under dette emne behandlede mulighederne for en demokratisering og målene og grænserne for en sådan proces, som iøvrigt også kunne beskrives som en proces henimod normalisering af de menneskelige relationer i kriminalanstalter, hvor forholdene ofte nu virker kunstige.

Man konkluderede, at udtrykket „demokratisering“ som allerede beskrevet refererer til en holdning, en stil og en ledelsesteknik, hvor medarbejderne inddrages i beslutningerne ved, at de fremkommer med deres synspunkter i bevidstheden om, at disse synspunkter tillægges vægt, når beslutninger træffes.

Denne form for ledelse kaldes „consultative management“ — eller konsultativ ledelse.

Anstaltslederen vil fortsat blive holdt ansvarlig for de trufne beslutninger og for hele organisationens funktion.

b. Betingelser.

En sådan demokratiseringsproces kan kun ske, hvis alle organisationens medlemmer:

- a. har et klart billede af de mål, der søges opnået, og af den almindelige politik, der ønskes fulgt,
- b. er involveret i en såvel horisontal som vertikal kommunikationsproces for at give og modtage den information, der er nødvendig for at bidrage i beslutningsprocessen.

En væsentlig betingelse for et godt samarbejde mellem medlemmerne i en organisation er yderligere, at der skal være tilslutning til det hovedformål, der søges nået. I denne henseende kan der være visse grænser for demokratiseringen indenfor vort område, fordi:

- a. en kriminalanstalt har krydsende mål, nemlig sikkerheden og kontrollen med indsatte overfor resocialiseringen af den enkelte indsatte,
- b. en kriminalanstalt rummer to grupper af mennesker, ansatte og indsatte, som måske ser forskelligt på anstaltens almindelige mål.

Som en konsekvens af dette må mulighederne for videre udvikling i retning af demokratisering i en kriminalanstalt behandles særskilt for så vidt angår de ansatte isoleret og for så vidt angår ansatte og indsatte under eet. Det er vigtigt, at ledelsen selv tager og fastholder initiativet i udviklingen af denne proces og ikke handler som følge af pres.

Den stigende kompleksitet i kriminalanstaltternes organisation med deres forskellige personalegrupper og forandringen i personalets rolle som følge af udviklingen af den institutionelle be-

handling gør det påkrævet, at man på alle personaleniveauer har en god forståelse af den generelle politik, hvis man skal opnå en effektiv kommunikation og en mulighed for delegation af beslutningsmyndigheden.

En sådan demokratiseringsproces kræver træning og støtte til personale af alle kategorier og på alle niveauer. Efteruddannelse vil spille en vigtig rolle.

Man bør i særlig grad være opmærksom på, at også de beskæftigede specialister går ind for institutionens mål og engagerer sig i fastlæggelsen af de almindelige retningslinier for institutionen.

Specialisternes faglige viden bør særlig stå til rådighed for basispersonalet, der er hjørnестenen i den institutionelle organisation. Som led i en organisationsudvikling kan man gøre meget mere brug af den betydelige viden og erfaring, som basispersonalet besidder.

Udviklingen i retning af en demokratisering af ledelsen i forhold til medarbejderne vil påvirke de indsatte. For visse institutioner kan dette være en hæmsko for en sådan udvikling, men på den anden side må man betragte en demokratiseringsproces af ledelsen i forhold til medarbejderne som en forudsætning for en demokratisering af forholdet mellem personale og indsatte.

En anden nødvendig forudsætning er, at den centrale fængselsadministration følger samme demokratiseringsmønster ved styringen af de underlagte institutioner.

c. Demokratiseringens mål.

Udviklingen i retning af demokratisering af forholdene mellem personale og indsatte må betragtes som en vigtig måde til at opnå en mere effektiv opfyldelse af institutionernes dobbelte formål, dels sikkerhed og kontrol, dels behandlingen af indsatte.

Sikkerheds- og kontrolopgaven kan faktisk støttes af en demokratiseringsproces, som kan hjælpe med til at reducere spændinger og måske endda helt forebygge dem.

Hvad angår behandling af de enkelte, kan demokratiseringen af forholdet mellem personale og indsatte bidrage til en bedre atmosfære i anstalten, hvilket igen kan være en hjælp ved anvendelsen af bestemte metoder, f. eks. i arbejdet med grupper. Demokratiseringsprocessen kan i sig selv betragtes som en indlæringsproces.

Udviklingen af konsultativ ledelse kan i vidt omfang bidrage til at gøre det arbejde, som personalet skal udføre, tiltrækkende.

d. Hensynet til særlige forhold.

Omfanget og intensiteten i en demokratiserings- og kommunikationsudvikling — særlig i forholdet mellem personale og indsatte — beror i høj grad på anstaltens karakter og til en vis grad

på dens størrelse, personalets kvalifikationer og dets størrelse i forhold til antallet af indsatte. Disse hensyn vil i vidt omfang bestemme, i hvilken udstrækning det er muligt at delegerer drøftelser med indsatte. Almindeligvis bør delegationen ske længst muligt i retning af basispersonalet.

Et andet forhold, man må gøre sig klart, er tendensen til, at drøftelserne mellem personalet og de indsatte kun vil fortsætte, så længe de indsatte kan opnå indrømmelser. Betydningen af dette forhold afhænger af, i hvilken grad der er overensstemmelse mellem medarbejdere og indsatte med hensyn til institutionens almindelige mål.

I denne henseende fandt man, at mindre institutioner havde bedre muligheder for en demokratisering af forholdet mellem personale og indsatte end større institutioner. Opdelingen af en stor institution i mindre enheder er derfor tilrådelig. I sådanne enheder kan et nærmere samarbejde og en bedre kommunikation mellem personale af forskellig grad og forskellig kategori lettere opnås.

Opgaver vedrørende sikkerheden og disciplinære forhold er områder, hvor en udvikling i retning af en demokratisering af forholdet mellem personale og indsatte er begrænset, fordi de indsatte ikke kan inddrages i afgørelserne. Man kan dog henvise til FN's standard-minimumsregler, således som disse er reviderede og vedtaget af Europarådet. Disse regler tilkynder til udvikling i retning af demokratisering og opfordrer til, at de indsatte får indflydelse på deres egen behandling, og at de får overdraget ansvaret indenfor nogle aktivitetsområder som omhandlet i artikel 60 og 71.

Det må fremhæves, at en demokratiseringsproces i retning af konsultativ ledelse og inddragelse af både personale og indsatte i afgørelserne kun kan udvikles trin for trin. En ændring af personalets holdning fra en mere traditionel ledelsesform over mod konsultativ ledelse tager tid. Dette forhold må ikke undervurderes.

Forbindelser til det almindelige samfund.

Udviklingen af ydre forbindelser med samfundet udenfor anstalten kan hjælpe med til at reducere de kunstige sider ved institutionen og er af afgørende betydning for arbejdet med resocialisering af lovovertræderne. Udviklingen af de ydre forbindelser vil også føre til en bedre forståelse af de problemer, der er forbundet med fængselsophold, hos retssystemets øvrige myndigheder og hos samfundet som helhed.

Hvad angår ydre forbindelser med organisationer, der hævder at repræsentere indsatte, eller med andre organisationer, der arbejder for forandringer i fængselssystemet, kan kontakter være værdifulde for at få og udveksle synspunkter og opfattelser.

Kriminelle karrierer

Noen spredte bemerkninger

Av ekspedisjonssjef HELGE RØSTAD, Oslo

Ett av kriminologiens hevdvunne emneområder — og lenge et særdeles sentralt sådant — har gjeldt klarlegging og utforskning av forhold som synes egnet til å skape kriminell atferd (kriminalitetsfremmende faktorer). Dette emneområde har etter hvert fått anvist en mer sparsom plass i faget, hvor sosiologiske og sosialstatistiske synspunkter i stigende grad har overtatt. Beskrivelse og tolkning av enkelte kriminelle levnetløp har tapt tereng — også i relasjon til tradisjonelle forklaringsgrunner for kriminogene/kriminalitetsfremmende faktorer. Ett emne som — av flere grunner — ikke har fått noen nevneverdig belysning, er hvilke faktorer som synes egnet til å „stanse“ kriminell atferd — forhold som man kunne kalle kriminalitetsbrytende faktorer.

Gjennom enkelte spesialundersøkelser har man søkt å belyse forhold som synes å ha bidratt til å stanse videre kriminalitet. Psykiateren *D. J. West* har således i „*The Habitual Prisoner*“ pekt på faktorer som kan ha ledet til en bremsing i kriminalitet for utpregede residivister — en gruppe som ved nærmere analyse måtte anses som svært sammensatt og med en bred variasjonsbredde. For den største gruppen av „habitual prisoners“ („inadequate personalities“) kunne West hevde at en god del av dem var i stand til å oppvise langvarige intervaller uten kriminalitet, og at de endog kunne stå i et rimelig arbeidsforhold om de fikk være under skjermende forhold og under beskyttelse av en person som var beredt på å se etter dem.

Bortsett fra enkelte slike spesialundersøkelser har man ved dette grunnleggende problem lite å støtte seg til av empirisk materiale, ut over de data som den alminnelige tilbakefallsstatistikk kan gi. Denne har for unge lovbyrtere bekreftet synspunkter som tidlig ble gjort gjeldende — mer på „Gefühl-basis“ enn på forskningsgrunn: „at den ulike største part av den forvorpne ungdom som driver dank eller går om på rov i byens gater og foretar mer eller mindre frekke innbrudd, dog med tiden vokser opp til rettskafne og ærlige menn . . . måtte det da antas at alderen og de forandrede forhold, hvori denne fører dem inn, av seg selv øver en helbredende innflytelse på deres vanartede tilbøyeligheter. — I virkeligheten er det visstnok inntil en viss grad tilfellet at feilene ikke er mer inngrodde enn at man vokser dem av seg“ (*Getz*, Udkast til Lov om sædelig forkomne og vanvyrdede børns behandling, 1892, s. 55).

På langt sikrere empirisk grunn hviler en anførsel av tilsvarende karakter fremført for kort tid siden av en engelsk krimi-

nolog: bare en liten del av våre unge lovbrytere går videre til å bli voksne kriminelle. De andre renner hornene av seg, gifter seg og festner seg (*Howard Jones, Crime in a Changing Society* s. 20). Den samme forfatter har utdypet dette synspunkt i et annet arbeid, hvor han ville forklare den sterke nedgang i en persons kriminalitet ved eller like før han fyller 30 år, på en tid da man er i sin fysiske blomstring. „Forklaringen kan kanskje finnes i det faktum at de fleste mennesker på denne tid av sitt liv vanligvis har slått rot. De er etablert i arbeidsforhold. De har giftet seg og kanskje fått barn — dette nye ansvarsforhold og denne nye følelse av tilfredshet er blitt stabiliserende krefter i deres liv. De har funnet en nisje for seg selv i samfunnet; de har venner og de har anseelse å ta vare på“ (*Crime and the Penal System, Third Edition, 1965* s. 126).

Ut fra et slikt siktepunkt skal man her kort gjøre rede for to kriminelle karrierer innenfor de „norske årsklasser“ 1933 og 1949.

I sin doktoravhandling konstaterte Christie at myndighetene hos oss ikke viste noen tilbakeholdenhet med å gi ny påtaleunntatelse ved tilbakefall. „Et medlem av vår årsklasse hadde syv påtaleunntatelser for vinningsforbrytelser. Deretter slo man i bordet og ga ham fengsel i 120 dager — betinget. Da heller ikke det hjalp ga man ham 45 dager ubetinget — og benådet ham. Det hjalp“ (Christie, l.c. s. 64). Ordføringen har neppe tatt sikte på å antyde noe kausalforhold mellom reaksjonene og lovbryterens videre atferd (den betingede dom hjalp ikke — mens benådningen for den ubetingede straff hadde en „hjelpende“ virkning). — Forholdet var nemlig at benådning ble gitt ut fra flere grunner. Dels var det nye straffbare forhold av nokså bagatellmessig art, uten at det ut fra de dagjeldende regler kunne gis ny betinget dom (det var før revisjonen i 1955 av lovreglene om betinget dom). Dels var lovbryteren allerede kommet over i et bedre spor, han hadde skaffet seg arbeid. Påtalemyndigheten gav ham utsettelse med fullbyrdelsen; han fikk bistand av politiet til å få slettet sitt navn fra sjømannsorganisasjonens „svarteliste“ og fikk seg så hyre på båt i utenriksfart. Han hadde videre med støtte i AA klart å slutte med å nyte alkohol. — Da benådning ble gitt, på selve lillejuleaften 1954, var han i utenriksfart. Han kom hjem noen tid etter påske neste år, og tilsynsorganisasjonen hjalp ham til å skvære opp en sak som ennå „hvilte“ og som ble løst i all minnelighet. Han kom senere i ordnet forhold til sjøs, slo seg for en tid ned i et annet land, hvor han ble gift og fikk en god stilling. Det skal ikke ha vært noe å anmerke ved hans forhold senere, heller ikke etter at han igjen har tatt opphold i „gamlelandet“. Hans „kort“ i Strafferegistret har således ingen anmerkning etter anførslen om benådning.

„Vårt tilfelle“ fra årgangen 1949 er i ulike relasjoner blitt omtalt i forskjellige kilder (Lov og Rett 1964 s. 283 og 1967 s. 142, Rt. 1966 s.

1414 og *Bødal*, Fra arbeidsskole til ungdomsfengsel, 1969 s. 186). — På selve den dag han fylte 14 år, foretok vedkommende brukstyveri av moped. Denne handling innbragte ham det første tellekort i Strafferregistret, med anmerkning om påtaleunntatelse. Forgåelsen på selve 14 års dagen markerte så visst ikke hans egentlige debut på det kriminelle felt — han hadde i tiden før det fylte 14. år begått en rekke kriminelle forhold, som var rapportert til barnevernsnemnda til eventuell forføyning etter barnevernsloven. I tiden mellom sitt 14. og 16. år skaffet denne unggutt seg 11 påtaleunntatelser, en domsutsettelse og en dom på betinget fengsel i 45 dager. I forbindelse med disse betingede reaksjoner ble gutten prøvd i fosterpleie og for en meget kort tid i verneskole. Like før han fylte 17 år, fikk han i forhørsretten for en rekke forbrytelser dom på ungdomsfengsel. Denne dom ble stadfestet i Høyesterett, hvor det ble dokumentert en erklæring fra en psykiater som bl. a. fremholdt at det ikke var tvil om at gutten trengte opplæring og rettledning hvis han skulle komme helskinnet gjennom de kommende år. I Høyesterett ble også fremlagt en erklæring fra Ungdomsfengslets direktør (*Bødal*). Denne fremholdt at domfelte nå burde „komme under lengre tids kontroll og påvirkning på institusjon. Hjemmet har ikke kunnet gi ham den støtte og kontroll han trenger . . Siktete synes å ha gode evner, men han har ingen yrkesbevissthet, og bør komme under rettleiing og opplæring . . . Jeg anser det for sannsynlig at A er en av dem som virkelig kunne nyttiggjøre seg et opphold i Ungdomsfengslet“. Han ble i Ungdomsfengslet i alt 14 måneder. I forbindelse med et rømmningsfravær begikk han nye brukstyverier. Dette innbragte ham dom på betinget fengsel — et forhold som har bragt ham inn i rekken av Ungdomsfengslets residivister. Etter prøveutskrivningen fra Ungdomsfengslet har han imidlertid unngått enhver registrering i Strafferregistret. Man er kjent med at han har gjennomgått voksenopplæringskurs, at han kom i godt arbeid, ble gift — fikk god leilighet for seg og sin familie og at han, stort sett, har funget bra.

De to casus som her er referert, gir en viss antydning om at unge lovbrøyttere endog med en sterk kriminell belastning under en lykkelig kombinasjon av omstendigheter kan gli inn i en ordnet og lovlydigandel.

Helge Røstad